

miş olduğundan kurtuldu. Osmanlı geleneğinde ilmiye sınıfında en ağır ceza sürgün iken IV. Murad'ın ilk defa bu kuralı çiğneyerek önce bir kadıyı, sonra da bir şeyhülislâmı idam ettirmesi çeşitli huzursuzluklara sebep oldu. İdam kararında, şeyhülislâmın askerini ayaklanması sırasındaki tutumunun ve özellikleri IV. Murad'ın kardeşlerini öldürmeyeceğine dair verdiği söze asker adına kefil olmasının da etkili olduğu söylenmiştir.

Bilgili ve gayretli bir kimse olan Ahîzâde Hüseyin Efendinin devrin siyasî olaylarının devamlı içerisinde bulunması, yıpranmasına sebep olmuştur. Tarihçi Solakzâde, padişahın temayülüne uygun fetvalar verdiğini belirtmekte, sigara konusundaki fetvasını buna misal göstermekte ve Hüseyin Efendi'yi tenkit etmektedir. Ahîzâde, Fatih'te Çukur Medrese adıyla bilinen bir medrese inşa ettirmiş, ayrıca Balat'ta bir kiliseyi camiye çevirerek buraya çeşitli gelirler tahsis etmiştir. Aynı zamanda şair olan Hüseyin Efendi şiirde Hüdâi mahlasını kullanmıştır. Kâtip Çelebi bazı eserlere hâşiyeler yazdığını söylemekte fakat isim belirtmemektedir (bk. *Fezleke*, II, 162).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâi, *Zeyl-i Şakâik*, İstanbul 1268, s. 755-757; Kâtip Çelebi, *Fezleke*, İstanbul 1287, II, 160-162; Solakzâde, *Târih*, İstanbul 1297, s. 753; Naimâ, *Târih*, İstanbul 1281-83, III, 191-196; *Devhatü'l-meşâyiḥ maa zeyl*, s. 48-50; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 128; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 446-449; İ. H. Danişmend, *Kronolojî*, İstanbul 1972, III, 358; Câhid Baltaçlı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 332, 561; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 223-224.

MEHMET İPŞİRLİ

AHİZÂDE YÜSUF EFENDİ

(ö. 905/1500)

Tokatlı Hanefî fakihî.

Ahî Çelebi diye de tanınır. Sultan II. Bayezid devri âlimlerinden olup babasının adı Cüneyd'dir. Önce Ahmed Kırîmî'den, daha sonra Sultan Bayezid'in hocası Molla Selâhaddin'den ve Molla Hüsrev'den ders aldı. Sırasıyla Bursa Molla Hüsrev, Edirne Haceriyye (Taşlık), İstanbul Kalenderiyye ve Vezir Mahmud Paşa medreselerine müderris oldu. Daha sonra Bursa Sultaniye Medresesi'ne ve oradan da Semaniye (sahn-ı semân) medreselerinden birine tayin edildi. Bugün Fâtiḥ Camii yakınlarındaki Dârüş-şafaka caddesinde bulunan Ahîzâde Camii'ni yaptırıp kitaplarını da oraya vakfeden Ahîzâde Yûsuf Efendi, Sahn Medresesi'nde müderris iken vefat etti ve bu caminin hazîresine defnedildi. Vefat tarihi bazı kaynaklarda 902 (1497) ve 904 (1499) olarak da geçer.

Ahîzâde'nin en önemli eseri *Zaḥîretü'l-ʿuḫbâ fi şerḥi Şadri's-şer'i'ati'l-ʿuzmâ*'dır. Tâcüşşerîa Mahmûd b. Ahmed'in *Vikâyetü'r-rivâye fi mesâ'ili'l-Hidâye* adlı eserine torunu Sadrüşşerîa es-Sânî Ubeydullah b. Mes'ûd'un yaptığı şerhin (ki müellifin lakabı olan *Sadrüşşerîa* adıyla tanınmıştır) hâşiyesi olan eser, 891-901 (1486-1496) yılları arasında telif edilmiştir. Birçok kütüphanedeki yazmaları yanında Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'nde müellif hattıyla bir yazması da bulunan (bk. A. Rıza Karabulut, sütun 705) bu eser, *Hâşiyeye-i Çelebi*

diye de tanınmış olup birkaç defa basılmıştır (Kalkûta 1245; Leknev 1873, 1882, 1304; Lahor 1897; Kanpür 1878). Ahîzâde'nin nahiv, mantık ve belâgatla ilgili tarifleri semalarla gösteren *Zübdetü't-ta'rifât* adlı eseri de Osman Azmî b. Ahmed'in bazı ilâveleriyle basılmıştır (İstanbul 1285, 1308). Ayrıca *Terceme-i Ferâiz-i Sirâciyye, Muḥtaşaru (Müntehabü) Fetâvâ'î Kâdîhân* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1080; Yozgat, nr. 317), *Ta'likât alâ Tefsîri'l-Beyzâvî* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 184) adlı henüz basılmamış eserleriyle küfre götüren lafızları açıklayan akaidle ilgili *Hediyyetü'l-mühtedîn (Hidâyetü'l-mehdiyyîn)* adlı matbu (İstanbul 1403/1983) bir risâlesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1227, 2021-2022, 2043; Taşköprizâde, *Şakâ'ik (Vefeyât içinde)*, Bulak 1299, I, 308-309; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmî*, I, 42; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye* (nşr. M. Bedreddin Ebû Firâs), Kahire 1324, s. 226-227; *Hediyyetü'l-ʿarifîn*, II, 563; *Osmanlı Müellifleri*, II, 53; Brockelmann, *GAJ*, I, 468; II, 293; *Suppl.*, I, 646; II, 318; Ziriklî, *el-ʿAʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IX, 296; *Kehhâle, Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 — Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), XIII, 286; A. Rıza Karabulut, *Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesindeki Türkçe-Farsça-Arapça Yazmalar Kataloğu*, Kayseri 1982, sütun 705.

HALİT ÜNAL

AHKÂF SÜRESİ

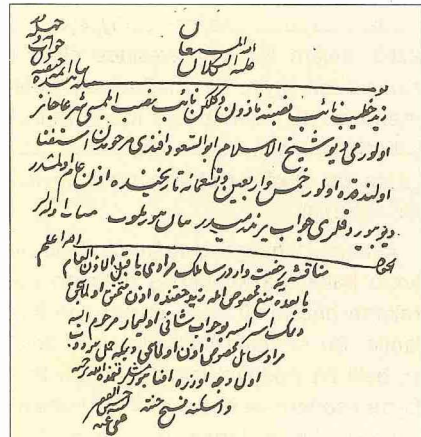
(سورة الأحقاف)

Kur'an-ı Kerim'in kırk altıncı sûresi.

Ahkâf, lugatta "uzun, meyilli ve yüksek kum yığını" mânasına gelen hıkfın çoğulu olup, "eğri bûğrük kum tepeleri" demektir. Kur'an-ı Kerim'de Âd kavmi'nin, Hz. Hüd tarafından imana davet edildikleri sırada yaşadıkları yerin adı olarak geçer. Kaynaklarda bu yerle ilgili farklı bilgiler verilmektedir. Buranın Yemen'in Sihr mıntıkasında denize bakan yüksek kumluk bölge, Arabistan'ın güneyinde Uman ile Mehre arasında bir vadi veya Uman ile Hadramut arasında kalan geniş çölü olduğu ileri sürülmüştür. Araplar, umumiyetle yarımadanın güneyindeki kendilerince fazla bilinmeyen kum çölüne bu adı verilerlerdi.

Ahkâf sûresi, adını yirmi birinci âyette geçen *ahkâf* kelimesinden almıştır; "hâ-mîm" ile başlayan ve Mushaf'ta ardarda dizilmiş bulunan yedi sürenin so-

Ahîzâde Hüseyin Efendi'nin bir fetvası
(*İlmiyye Salnâmesi*, s. 449)

Ahîzâde Yûsuf Efendi'ye ait *Zaḥîretü'l-ʿuḫbâ*'nın müellif nüshasından son sayfa (Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 430)

